

Д.Ю. Кривченя

Старт торако-абдомінальної та серцево-судинної хірургії у «Медмістечку» під керівництвом О.О. Шалімова

У житті трапляються несподівані повороти, коли потрібно знову приймати рішення та вибирати доленосний напрямок. У професійному житті професора О.О. Шалімова, завідувача кафедри хірургії та водночас директора науково-дослідного Інституту хірургії у м. Харків, така колізія сталася у 1971 році. Його запросили до Києва на роль позаштатного головного хірурга МОЗ України. Для видатного торако-абдомінального хірурга, науковця та педагога еквівалентною посадою є посада завідувача кафедри та директорство, як то було в Харкові. Так і сталось. Клінічною базою територіально була обрана лікарня №6 у «Медмістечку» (головний лікар М.Ф. Дерев'янка). Велика територія з капітальними будівлями та гарним транспортним сполученням. А головне – із сучасною добротною хірургічною клінікою на чолі з Ольгою Матвіївною Авіловою, що була базою кафедри торакальної хірургії Київського інституту удосконалення лікарів. Професор Микола Михайлович Амосов цією кафедрою завідував за сумісництвом. Ці видатні хірурги – спаринг-партнери О.О. Шалімова по сумісній роботі у м. Брянську. Так вийшло, що посадою завідувача кафедри М.М. Амосову прийшлося поступитися на користь О.О. Шалімова. У Ольги Матвіївни докторська дисертація була ще в роботі. І Микола Михайлович написав на ім'я ректора М.Н. Умовіста лаконічну заяву: «Прошу уволить меня в удобное Вам время». Заяву підписав при мені з наступним дорученням: «На, Данила, отнеси своему ректору». Що я і зробив, як повинен робити співробітник, асистент та завуч кафедри. Ректор прочитав цей шедевр, трохи задумався і сказав: «Ну і ну! Амосов є Амосов!». Я засвідчую ці факти, бо таке забути неможливо. Але з тими самими подіями я сам опинився на перехресті. Микола Михайлович пропонував мені перейти на посаду завідувача відділення вроджених вад серця, хоча таке місце поки ще було зайняте професором Ю.М. Мохнюком, що був у довгостроковому відрадженому за кордоном.

З О.О. Шалімовим зустрітися не вдавалося, тому що все відбувалось у період літньої відпустки, а сам Олександр Олексійович був у режимі переходу і навідувався у Київ епізодично. Після розмови із ректором я залишився на кафедрі і майже рік на тому самому місці у клініці серцевої хірургії під керівництвом М.М. Амосова. З повним порозумінням, завдячуючи його мудрості.

Тим часом кафедра із торакальної стала «торако-абдомінальною», а циклів удосконалення збільшилось, терміни проведення скоротились. З'явилися нові назви: невідкладної хірургії, торако-абдомінальної хірургії, торакальної травми, а потім – судинної хірургії.

Програми, учбові плани, звіти по кожному циклу – повсякденна робота завуча кафедри. Олександр Олексійович крім кафедри очолював Інститут переливання крові, займався оснащенням клініки новим обладнанням та формуванням кадрового складу. Організував рентген-хірургічну операційну із кардіо-ангіографією, перевіз із Харкова апарат штучного кровообігу власної конструкції, оригінальний розширювач для корекції ревматичних вад серця із правобічного доступу та інше.

Із клініки М.М. Амосова були запрошені і перейшли на роботу в «Медмістечко» анестезіолог В.І. Зубков, М. Шубін, ангіографіст Л.Ф. Нікішин, Ю.О. Фурманов. Основу кадрового забезпечення на старті склали співробітники кафедри та клінічної лікарні. На кафедрі працювали доцент О.М. Авілова, асистенти Є.В. Головський, Д.Ю. Кривченя, В.М. Короткий, Я.В. Гоер, М.Ф. Дрюк, хірурги А.Ю. Ващенко, А.В. Макаров, М.М. Багіров, П.П. Сокур, досвідчений анестезіолог Є.П. Кравченко.

З Харкова О.О. Шалімов перевів декілька молодих фахівців – В.Ф. Саєнко, С.О. Шалімова, В.О. Шалімова, І.І. Сухарева, В.Н. Полупана.

Після дооснащення клініки та комплектації штату було організовано відділення серцево-судинної хірургії на 25 ліжок на лівому крилі другого поверху

Рис. 1. Обговорення стратегічного плану з керівниками підрозділів. У першому ряду зліва направо: Д.Ю. Кривченя, С.О. Шалімов, проф. О.О. Шалімов, О.М. Сорока. У другому ряду: В.І. Зубков, А.Ю. Ващенко, В.Ф. Саенко

лікарні, за моєю відповідальністю. Співробітниками були: І.І. Сухарев, Ю.А. Фурманов, А.М. Багіров, М.І. Юрченко, В.О. Шалімов, С.О. Склярова, як лікар-терапевт – лаборант кафедри, кардіолог Марія Антонівна.

Профіль нозологій захворювань – вроджені та набуті вади серця та судин, перикардити, ішемічна хвороба серця, аневризми серця, травма серця, патологія артеріальних та венозних судин, тромбоемболії та варикозна хвороба. Різноманітна патологія без обмеження віку пацієнтів – діти та дорослі, у тому числі після перенесених інфарктів та інсультів.

Невдовзі напрямок судинної патології очолив І.І. Сухарев. З 1976 р. у відділенні хірургії серця поряд із М.І. Юрченко з'явилися талановиті інтерни – В.Г. Заводій, А.П. Вовкотруб, Л.Г. Воронков – терапевт-кардіолог, функціональний діагност Т.П. Корнієнко.

Організаторські здібності, величезна працездатність О.О. Шалімова були вражаючими. Одночасно із повсякденною роботою в операційних залах, часом на декількох столах, ним було задумано і виконувалось будівництво нового великого корпусу із

власними доробками проекту. І в 1976 р. корпус був введений у дію. Інститут клінічної і експериментальної хірургії, а потім і трансплантології став центром модерної великої хірургії.

Доречно зупинитись на деяких рисах О.О. Шалімова як хірурга, науковця, педагога, керівника, громадянина і в цілому – непересічної людини. Академік О.О. Шалімов був великим майстром складної хірургії. Мав свої методи і нароби у проведенні операцій. Разом із В.Ф. Саенко, А.Ю. Ващенко, Б.С. Полінкевичем, С.А. Андреїщевим, зробив вагомий внесок у хірургію шлунку, стравоходу і кишечника. Разом із В.С. Земсковим, С.О. Шалімовим, Б.В. Доманським, В.М. Коротким, М.Є. Нечитайло, М.Я. Калитою удосконалили хірургію печінки, портальної гіпертензії та підшлункової залози. Своє слово сказав і сприяв організації судинних відділень і пластичної хірургії на чолі із І.І. Сухаревим, М.Ф. Дрюком, Б.А. Доміняком, М.А. Ващенко, В.Й. Смержевським а потім В.Г. Мішаловим.

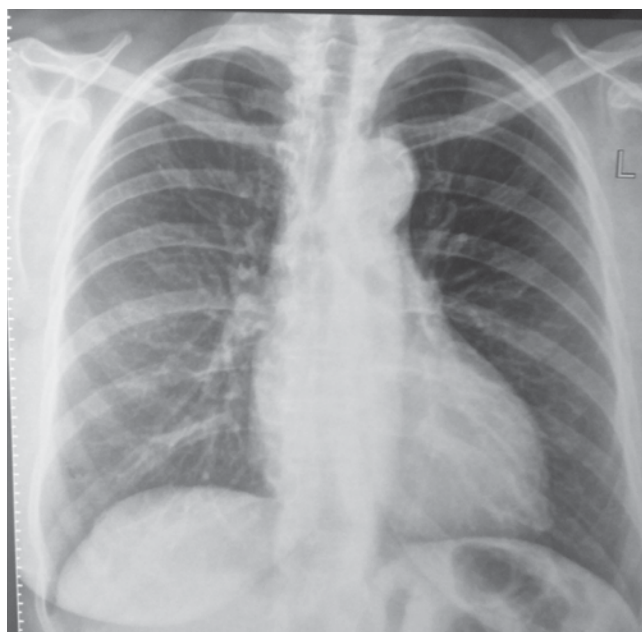
Я згадую прізвища фахівців початкового періоду, за яким з'явилась ціла плеяда талановитих його учнів – В.М. Копчак, В.М. Хижняк, П.О. Шкарбан, О.Г. Котенко, К.В. Копчак, С.П. Галіч, П.І. Нікульні-

Пам'ятаємо

Рис. 2. Рентгенограма у віддаленому періоді після імплантації штучного клапану при мітральній недостатності у пацієнтки К. віком 44 роки

Рис. 3. Рентгенограма у віддаленому періоді через 40 років після імплантації штучного клапану при аортальній недостатності в 16 років (1978 рік) та заміни його в плановому порядку на біологічний у 2009 році у пацієнтки М. Повністю збережена працездатність

ков, Л.М. Чернуха, О.Ю. Усенко, І.М. Тодуров. До речі, член.-кор. НМУ Усенко А.О. продовжив справу О.О. Шалімова як директор закладу сьогодні.

Відповідно до робочому плану Олександр Олексійович читав лекції курсантам. Ніколи не було випадку відмови через зайнятість. Майже з усіх великих розділів торакальної та абдомінальної хірургії з 1972 по 1980 роки були написані та видані монографії, атласи високої якості. Зрозуміло, що залучались профільні співробітники клініки. У часи демократичних трансформацій

академік О.О. Шалімов демонстрував активну політичну позицію.

Наводжу декілька прикладів із моєї зони відповідальності про масштабність і формування О.О. Шалімовим запуску операцій шунтування коронарних судин при ішемічній хворобі серця в «Медмістечку» протягом першого року з моменту переїзду до Києва із Харкова. За перше півріччя, з 18.01.1972 р. по 19.07.1972 р., було проведено 7 операцій при хронічній коронарній недостатності, 5 операцій Вайнберга та 2 операції аортокоронарного шунтування зі штучним кровообігом із доповненням імплантацією внутрішньогрудної артерії у міокард правого шлуночка. Проведення цих операцій стало поширюватись після публікацій Favalaro у 1967-1971 роках. До 1976 р., до відкриття нового корпусу, було прооперовано 23 хворих і 19 із них виписані з клініки із покращенням. По мірі накопичення досвіду і після нашого стажування у Москві, у клініці проф. М.Д. Князева, результати операцій покращились. Із 49 оперованих хворих на ішемічну хворобу серця померли 6 хворих, причому з останніх 26 оперованих – тільки один (О.О. Шалімов, М.Ф. Дрюк, Хірургія аорти та магістральних судин, 1979 р.).

По цій важливій проблемі були виконані перші в Україні кандидатські дисертації: «Клініко-анатомічне та патофізіологічне обґрунтування хірургічного лікування ішемічної хвороби серця», М.І. Юрченко, 1977 р.; «Природний плин і хірургічне лікування коронарної недостатності», М.Н. Хаді, 1980 р., з опоненцією проф. Б.В. Шабалкіна.

До речі, Микола Іванович Юрченко – талановитий хірург, педагог та науковець – мій однокурсник по навчанню в університеті, як старший науковий співробітник він у 1980 р. перейшов на посаду доцента нової кафедри дитячої хірургії Київського інституту удосконалення лікарів і зробив вагомий внесок у розвиток дитячої хірургії з багатьма новаціями, у тому числі у лікуванні хвороби Гіршпрунга та атрезії жовчних шляхів.

Добру пам'ять по собі залишив і Володимир Григорович Заводій, як науковий співробітник і педагог-сумісник, на посаді завідувача відділення складних вад розвитку у дітей в Інституті педіатрії, акушерства та гінекології. Активна участь в організації оснащення клініки, проведенні операцій корекції вад не тільки у дітей, але й у вагітних жінок, має своє продовження і зараз.

Умови нового корпусу Інституту хірургії, оснащення і склад фахівців дозволяли надавати допо-

могу пацієнтам з ішемічною хворобою серця, з декомпенованими ревматичними вадами, у тому числі після перенесених тромбоемболій, котрим раніше взагалі у наданні допомоги відмовляли або направляли за межі України. Крім того, надавали допомогу дітям раннього віку з вадами серця, патологією межистіння, діафрагми, перикардитами. Пацієнти прибували з інших республік, у тому числі із середньої Азії. Олександр Олексійович активно включався у лікування таких пацієнтів.

Важливими були і принципи О.О. Шалімова у відносинах між співробітниками – безумовна взаємодопомога та обмін досвідом. Співробітники кафедри були керівниками підрозділів і мали всі права науковців інституту. Наприклад, на виконання фрагмента наукової роботи співробітникам кафедри в іншому закладі потрібна була значна сума коштів, яка і була офіційно передана.

Підсумовуючи десятирічний період роботи з академіком О.О. Шалімовим, можна констатувати наступне: в школі видатного хірурга, поряд з великою кількістю «дорослих» хірургів, «виросли» відомі фахівці дитячої хірургії, ангіохірурги, ендоскопісти, анестезіологи-інтенсисти, майбутні трансплантологи. Принципи та методи лі-

кування пацієнтів незалежно від віку були залучені і в дитячу хірургію відповідних закладів. А при спорадичному зверненні для надання допомоги до інших Олександр Олексійович вибачався і додавав: «Зроби так, щоб я тобою пишався!». Це стало заповітом фахівця високого класу і високодостойних моральних якостей, яким був і залишився академік О.О. Шалімов.

Досвід хірургії, набутий у школах метрів складної хірургії академіків М.М. Амосова, О.О. Шалімова, проф. О.М. Авілової (всі спаринг-партнери по хірургії у м. Брянську), сприяв і сприяє модернізації хірургії множинних вад розвитку у дітей, при яких новації однієї спеціальності з успіхом залучаються до другої – торакальної до абдомінальної, дорослої до дитячої, а дитячої – до дорослої, починаючи з періоду новонародженості.

Відмічаючи сьогодні ювілейні дати від дня народження О.О. Шалімова, О.М. Авілової і, зовсім недавно, М.М. Амосова, кожен фахівець, що мав можливість з ними навіть спілкуватись, а тим більше співпрацювати, завдячує долі за причетність до великої справи та залишив добру пам'ять про цих видатних людей і їхню самовіддану працю на благо майбутніх поколінь.

УВАГА!

Підписку (з кур'єрською доставкою) можна оформити на сайті підписного агентства «АС-Медиа» [web: www.smartpress.com.ua/](http://www.smartpress.com.ua/) або за тел. 044-353-88-16, 044-500-05-06 - відділ продажів. Підписний індекс журналу «ХІРУРГІЯ ДИТЯЧОГО ВІКУ» – **00842**.

Відкрито **передплату** журналу «ХІРУРГІЯ ДИТЯЧОГО ВІКУ» на 2018 р. у будь-якому поштовому відділенні. Підписний індекс - **60162**.